

ABOUT MIGRATION AND THE IDENTITY SEARCHES OF THE ROMANIANS FROM PESTA

DESPRE MIGRAȚIE ȘI CĂUTĂRILE IDENTITARE ALE AROMÂNILOR DIN PESTA

Maria Marietta GAVRA,
Institutul Pedagogic „Juhasz Gyula”,
Universitatea din Szeged-Ungaria

Abstract

European contemporary society confronts the reality of migration, a phenomenon repeated in history, which it tries to understand and control. Although, there are historical generally valid traits of the phenomenon, each era, each situation presents also differentiating elements from the anterior ones, a specific evolution and a dose of unpredictability.

Some observations regarding the mechanism of Romanians migrating from the Balkans, towards the Austro-Hungarian Empire can be interesting, which happened in the 18th century and their efforts to define their identity, a historical event very little known about and analyzed not only from a historical point of view, but also socially and psychologically.

In a broader sense, keeping the national identity on the part of the historical Romanian communities which live in an allogeneous environment from around the Romanian borders represents an important component of the cultural strategy, through which historical truth can be valued. The Romanian variant, entered in the collective mentality, forms a puzzle from which are missing important historical elements, in relation to the existential space of Romanians from Transylvania and from the old days Hungary, meaning from the former Austro-Hungarian Empire. In this space in which have lived always Romanians, essential historical truths are dissipated, sometimes with pattern value, which would have the capacity to, for instance, ameliorate the typology of the ethnic profile of the Romanian.

The Macedo-Romanian community from Hungary (with Andrei Saguna, Emanoil Gojdy, the Mocioni family) has cemented the conscience of the Romanian identity and acted accordingly. Most of them got involved in the fight for national emancipation, in supporting Romanian-ism, by establishing schools and cultural institutions, through printing books and manuals, in order to help Romanian students from the Empire, through the development of the Orthodox Church.

Rezumat

Societatea contemporană europeană se confruntă cu realitatea migrației, fenomen repetabil în istorie, pe care încearcă să-l înțeleagă și să-l controleze. Deși există trăsături istorice general-valabile ale fenomenului, fiecare epocă, fiecare situație prezintă și elemente diferențiatore față de cele anterioare, o evoluție specifică și o doză de imprevizibil.

Pot fi interesante câteva observații referitoare la mecanismul migrării aromânilor din Balcani, spre Imperiul Austro-Ungar, în secolul al XVIII-lea și eforturile lor de a-și defini identitatea, eveniment istoric insuficient cunoscut și analizat nu doar din perspectivă istorică, ci și socio-psihologică.

În sens mai larg, păstrarea identității naționale de către comunitățile românești istorice care trăiesc într-un mediu alogen din jurul granițelor României reprezintă o componentă importantă a strategiei culturale prin care poate fi valorizat adevărul istoric. Varianta românească “de manual”, intrată în mentalul colectiv, alcătuiește un puzzle din care lipsesc elemente istorice

importante relaționate cu spațiul existențial al românilor din Transilvania și din Ungaria de odinioară, recte din fostul Imperiu Austro-Ungar. În acest spațiu în care au trăit întotdeauna români sunt disipate adevăruri istorice esențiale, uneori cu valoare de model, care ar avea capacitatea, de exemplu, să amelioreze tipologia profilului etnic al românului.

Comunitatea macedoromână din Ungaria (cu Andrei Șaguna, Emanoil Gojdu, familia Mocioni) și-a întărit conștiința identității românești și a acționat în consecință. Cei mai mulți s-au implicat în lupta de emancipare națională, în susținerea românismului, prin înființarea de școli și instituții culturale, prin tipărirea de cărți și manuale, prin ajutorarea studenților români din imperiu, prin dezvoltarea bisericii ortodoxe.

Key words: *migration, identity, Romanian communities, allogeneous space, Macedo-Romanians.*

Cuvinte cheie: *migrație, identitate, comunități românești, spațiu alogen, macedoromâni.*

În ultimul timp, peste tot se pun întrebări referitoare la migrație, în general, la ce-i determină pe oameni să aleagă o cale, uneori riscantă, pentru un viitor mai mult sau mai puțin iluzoriu, câtă amăgire și manipulare există în intermedierea unui asemenea demers, ce fel de interese ascunde acest fenomen.

Așa cum există factori care împing populațiile la migrații dintr-un teritoriu, există factori care atrag spre un teritoriu anume: industria dezvoltată, condiții mai bune de viață, protecția socială mai bună, securitate personală, îngrijire medicală mai bună și condiții optime de educație etc. Un important factor care atrage este și politica statului cu privire la emigrație atâta timp cât în unele țări există programe speciale care acorda facilități emigranților.

Ar fi interesant de știut cum s-au petrecut lucrurile în alte epoci, dacă există, în esență, o schemă repetabilă.

Dacă ar fi să ne întoarcem în timp până la marile migrații din evul mediu timpuriu, am constata că, atunci când sunt masive, produc urmări majore pe toate planurile, cu importante bulversări axiologice.

Rolul barbarilor, în speță al valului germanic, a fost determinant pentru Europa. Ciocnirea între “civilizația cetăților” și cea a triburilor a schimbat definitiv aspectul acestei lumi. Nu se poate spune dacă fenomenul a fost benefic sau malefic pentru că istoria nu se face cu “ceea ce ar fi putut sa fie dacă...”, ci cu ce a fost. Cunoscuta controversă dintre istoricii “romaniști” și cei “germaniști” poate fi considerată ca reprezentând teza și antiteza, sinteza fiind un alt fel de a spune că adevărul rămâne undeva la mijloc. Fiecare personaj al acestei “drame” a avut geniul și scăderile sale. Meritul unora este de a fi știut să păstreze și să perpetueze o moștenire, pe când meritul celorlalți este de a fi adus un suflu nou în acest “corp” ostenit. Se poate presupune că migratorii au fost “primiți” atunci când totul era deja copt pentru marea schimbare.

Aici mă voi referi la o altă migrare, mai restrânsă, care începe în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (și va continua până în secolul XVIII), când, în urma distrugerii unor așezări macedonene din Peninsula Balcanică, negustorii, în primul rând, părăsesc locul natal și pleacă să se stabilească în Imperiul Habsburgic. Astfel, “refugiații au încetat să fie supuși otomani și s-au așezat definitiv în numeroase centre urbane și rurale, cărora le-au imprimat o puternică înflorire economic, necunoscută până atunci.”¹

Cei mai mulți proveneau din Moscopole, un oraș izolat în munții dintre Grecia și Albania, care a reușit să devină cel mai important centru al aromânilor, în zilele sale de glorie (anii 1760), când avea o populație de peste 60.000 de locuitori, situându-se pe un onorant loc secund, după Constantinopol, în zona de influență a Imperiului Otoman.

---

¹ Albu, Corneliu, *Lumină din trecut. Aspecte din lupta Transilvaniei pentru independență și unitate națională*, București, 1992, p.117.

Moscopole era locuit aproape exclusiv de macedoromâni. Conform istoricului german Johann Thunmann care a vizitat orașul și a scris o istorie a aromânilor în 1774, toți locuitorii vorbeau limba aromână însă mulți cunoșteau și limba greacă, în care se țineau slujbele religioase și care era folosită pentru scrierea contractelor. Orașul evoluase mult datorită comerțului cu Germania, Veneția și Constantinopol, având mai multe manufacturi, în jur de 70 de biserici, bănci, prima tipografie din Balcani (în întregul Imperiu Otoman mai funcționa o singură tipografie, în capitală, la Constantinopol). Aveau chiar și o universitate (Noua Academie sau Hellênikon Frôntistêrion), fondată în 1744. Exista o adevărată efervescentă culturală, mai mulți autori publicându-și lucrările fie în greacă (limbă a culturii în Balcani, la acel moment) fie în aromână, dar cu alfabet grec. În 1770 aici a apărut primul dicționar scris în patru limbi balcanice moderne (greacă, aromână, bulgară și albaneză).

Imperiul Otoman se afla în declin, soldații nu-și mai primeau solda cu regularitate, recurgând tot mai mult la jafuri. Din 1769 au devenit tot mai dese atacurile oștenilor otomani răzvrățiți, care au culminat cu o adevărată invazie a lor, mai ales a celor albanezi, asupra orașului Moscopole, pe care l-au distrus complet în 1788. Supraviețuitorii au emigrat în spații mai sigure din Grecia, Serbia, România (unde, în general, au revenit la ocupațiile lor mai vechi, creșterea animalelor), dar o parte din elita comercială a emigrat în Austro-Ungaria, cei mai mulți stabilindu-se în orașe, mai ales în cele două capitale, Pesta și Viena.

Documentele confirmă că, la venirea în Imperiul Austro-Ungar, negustorii greci și aromâni nu au întâmpinat nici o piedică, dimpotrivă. Împăratul Iosif al II-lea a impus autorităților din Ungaria doar să ia măsuri administrative la frontieră: să pretindă foștilor supuși otomani datele personale referitoare la naționalitate, religie, vârstă, situație familială, date care să fie trecute în registre și mai târziu arhivate. Prin patenta de toleranță din 1781, împăratul a decis să îi ia pe nou-veniți sub protecția sa, considerând că aduc beneficii comerțului statului prin negoțul cu produse specifice, pe care îl făceau. În 1783, printr-o ordonanță specială, Iosif al II-lea pretinde autorităților din regiunea Buda următoarele: „rații și grecii neuniți, care se ocupă cu comerțul în regiunea respectivă, în special la Buda, Pesta, Segra, Sânt-Andrei, trebuie să fie păziți în mod special de orice primejdii, pentru că în adevăr ei fac schimb de mărfuri spre marele folos al statului”².

După o perioadă de grație, imigranților balcanici (greci și aromâni) li se acordă cetățenia, moment în care depun jurământul de credință față de stat, consfințit printr-un act oficial legalizat, urmat de plățirea obligatorie a impozitului. De cele mai multe ori, macedoromânii erau percepuți drept greci, mai ales că făceau parte cu toții din aceeași companie comercială, care avea menirea să protejeze interesele membrilor. O asemenea instituție era condusă de un comitet format din 6-8 membri și un judecător, care nu era tocmai un jurist, dar era salarizat și reprezenta compania în fața autorităților. Judecătorul avea o poziție importantă, dădea autorizații pentru exercitarea negoțului (era ales din rândul comercianților de vază), cunoștea mai multe limbi, avea tact și fler pentru afaceri. Judecătorul și consilierii trebuia să depună un jurământ în fața împăratului habsburg. Într-un document din 1784 se precizează că în Ungaria, în diferite localități, erau în funcțiune zece companii grecești (aici sunt incluși și aromânii). În scurt timp acestea au devenit un factor puternic de dezvoltare economică, practic aveau monopol asupra comerțului.

În noua lor patrie, în special în Viena și Pesta, negustorii aromâni își creează un important capital pe care îl valorifică eficient, mai ales pe piața imobiliară, dar și în industrie, devenind un factor important în constituirea unei burghezii comerciale și financiare.

Fiind creștini ortodocși, una dintre primele griji a macedoromânilor a fost să construiască o biserică ortodoxă, la început împreună cu grecii, apoi separat, ca să se roage în limba lor. A urmat preocuparea pentru menținerea identității prin păstrarea limbii, înființând școli, susținând activități culturale (editarea unei reviste, înființarea unei biblioteci, a unei societăți teatrale, a unei asociații a femeilor aromâne, care să se ocupe de educație). Venind în contact cu ideile membrilor Școlii Ardelene, Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu Clain și alții, care au activat la începutul

² Popovici, D.I., *Aromânii ca negustori în sec. XVII și XVIII în Serbia și Austro-Ungaria*, București, 1934, p.87.

sec. al XIX-lea la Tipografia Universității din Buda, tot mai mulți aromâni au început să conștientizeze că sunt români și chiar să fie mândri de limba lor strămoșească. În acest proces de redeșteptare națională se străduiesc să înlocuiască în scrierile lor literele grecești cu cele latine, să introducă un număr cât mai mare de cuvinte românești și "latinisme" în dialectul aromân în locul cuvintelor străine, să publice cercetările despre etnia lor, unele chiar în dialect. S-a manifestat tot mai evident interesul pentru impunerea identității etnice și lingvistice proprii.

Suntem surprinși astăzi, să constatăm, cât de mulți aromâni cu averi importante au făcut constant acte de mecenat, în primul rând pentru comunitatea lor și, în același timp, pentru statul care i-a primit și pentru alți români. E suficient să ne gândim numai la bursele acordate tinerilor ortodocși care doreau să învețe și nu aveau posibilități materiale.

Macedoromânii au știut întotdeauna să păstreze un echilibru, chiar să jongleze între prosperitatea personală (inclusiv grija pentru etnia lor) și îndatoririle față de țara care i-a găzduit și le-a acordat unele facilități, fiind conștienți că acest aspect poate fi în interesul lor. Au avut o deosebită abilitate în afaceri, au știut să facă averi, câștigând poziții importante în societate, deși uneori au făcut figură de parveniți. Trebuie să recunoaștem că, având bani, unii dintre ei și-au cumpărat pur și simplu titlul de baron, dar au demonstrat în continuare, mai ales prin donații pentru numeroase lucrări publice, că sunt buni cetățeni ai patriei de adopție.

De exemplu, Familia Sina, originară din Moscopole, s-a stabilit la Viena încă în timpul Mariei Tereza, punând bazele coloniei aromâne din capitala Austriei. Ocupându-se cu cultivarea bumbacului și prelucrarea tutunului după metode moderne (un produs foarte cerut în epocă), Simeon Sina reușește să dețină valoric a doua bancă din Austria, după cea a lui Rothschild. A înființat manufacturi de bumbac, ajungând să exporte tutun și materiale din bumbac în Franța și Italia, afacere continuată și dezvoltată de fiul său, Gheorghe Simeon Sina. A ajutat financiar mai multe instituții culturale dar cea mai importantă donație a fost pentru construirea podului cu lanțuri din Budapesta, numele său fiind trecut pe o placă vizibilă și astăzi la baza podului. A achiziționat mari suprafețe de pământ nu numai în Ungaria, ci și în Austria, Cehia, Moravia, chiar și în principatele Dunărene, devenind bancherul cel mai bogat al imperiului. A făcut donații la înființarea creditului agrar maghiar și a societății de asigurări, la canalizarea Dunării, la promovarea căilor ferate, la înființarea Academiei Comerciale, a Teatrului Național Maghiar și, mai cu seamă, la constituirea Academiei Maghiare. În 1858, îl găsim membru în comitetul de direcție al Academiei Maghiare, portretul lui existând și acum în sala mare a acestei instituții. „Sina avea relații și cu Cuza-Vodă. Printr-o scrisoare, îl anunță pe domnitorul român despre venirea sa în țară și despre dorința de a investi noi capitaluri în diferite întreprinderi românești.”³ Pentru numeroasele sale binefaceri, e proclamat cetățean de onoare al Budapestei, al Seghedinului dar și al Aradului, după ce a sponsorizat, alături de familia Mocioni, construirea catedralei ortodoxe din acest oraș.

Sunt și alți aromâni foarte cunoscuți: membrii familiei Mocioni, Emanoil Gojdu, Andrei Șaguna și unchiul său, Atanasiu Grabovski, Christofor Naco și alții.

Familia Mocioni, originară tot din Moscopole (numiți acolo *Mucioni*), a fost foarte implicată în promovarea și obținerea drepturilor politice ale românilor din Ungaria timp de 80 de ani. Cu toate că s-au înrudit cu familii maghiare, sârbești sau germane, au păstrat un conservatorism ortodox neclintit și s-au delimitat de curentul de maghiarizare. Mari politicieni (mai mulți deputați, un ministru), filantropi, susținători ai culturii române, au făcut parte din puținele familii care a reprezentat aristocrația românească în fosta Ungarie. De pildă, Alexandru Mocioni a fost politician, deputat, scriitor, journalist, compozitor. Andrei Mocioni și frații săi, împreună cu Eftimie Murgu, au luptat pentru afirmarea drepturilor bisericești și naționale, au sprijinit cu ajutoare financiare multe activități ale instituțiilor culturale și au susținut formarea unei intelectualități bine pregătite. Într-un document din anul școlar 1865-1866 se menționează că familia Mocioni a acordat 36 de burse pentru studenți și elevi. Îi întâlnim printre membri fondatori ai ASTREI din Sibiu iar numele lui

---

³ Berenyi, Maria, 2000: *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Giula, 2000, p.39.

Antoniu Mocioni e relaționat cu întemeierea, în 1862, a societății culturale „Asociațiunea Națională Arădană pentru Cultura Poporului Român.

Atanasiu Grabovski, un om important printre personalitățile de frunte ale coloniei macedoromâne din Pesta, pentru care a înființat un salon literar în propria casă, frecventat mai ales de studenții români care învățau în acest oraș și pe care i-a ajutat să pună bazele renumitei Societăți de Lectură „Petru Maior”. Era locul de întâlnire favorit și al celor mai importanți oameni de cultură români ai momentului: Petru Maior, Samuil Micu Klein, Damaschin Bojincă, Emanoil Gojdu, Eftimie Murgu, Partenie Cosma, Zaharia Carcalechi etc. De altfel, atmosfera culturală era impregnată de concepția istorică și lingvistică a Școlii Ardelene. O serie de manuscrise aromânești, păstrate azi în Biblioteca Academiei Române, au aparținut lui Grabovski. Din inițiativa lui au fost tipărite mai multe cărți românești la tipografia din Buda. Printre subiectele cultural-literare, în casa lui se dezbăteau și probleme social-politice ca cea a Bisericii românilor din Banat și Ungaria, condusă de ierarhia sârbă. Era unchiul viitorului episcop Andrei Șaguna, care, student fiind, a locuit 5-6 ani la Pesta, în casa lui Grabovski.

Andrei Șaguna (pe numele de botez, Anastasie) s-a născut în ianuarie 1810, la Miskolc, în nordul Ungariei, din părinți aromâni originari din Grabova, lângă Moscopole. Tatăl său, Naum Șaguna, a trecut în 1814 la catolicism, religie în care și-a botezat copiii. A fost un aromân care, fiind relativ izolat și departe de nucleul românesc ortodox din capitala Ungariei, s-a adaptat mediului în care trăia, trecând la catolicism. E ceea ce se întâmplă mereu cu refugiații: dacă sunt disipați, devin ușor asimilabili dar dacă formează o comunitate mare, își pot impune identitatea mult mai ușor.

După ce a început școala la Miskolc și apoi a urmat gimnaziul catolic la călugării piariști din Pesta, tânărul Anastasie (Andrei) a început să înțeleagă tot mai bine cum stau lucrurile cu etnia și religia sa, trecând la ortodoxie la vârsta de 19 ani. Studiază trei ani filozofia și dreptul în capitala Ungariei, după care pleacă la Vîrșeț să urmeze teologia, perioadă în care e primit în casa episcopului Maxim Manuilovici, prieten cu unchiul său, Atanasiu Grabovski. “Isprăvindu-și cursurile teologice la Vîrșeț, Șaguna este chemat de mitropolitul sârb Ștefan Stratimirovici, profesor de teologie, la Carloviț. Aici, în 1833 intră în cinul călugăresc luându-și numele de Andrei”.⁴ Nu insist asupra activității ulterioare pentru că sunt bine cunoscute meritele sale, care țin, în special, de emanciparea și consolidarea bisericii ortodoxe române și de activitatea de militant pentru drepturile românilor din Ardeal.

Dar poate cel mai generos dintre aromâni a fost Emanoil Gojdu. A făcut și el parte din aristocrația comunității macedoromâne din Pesta. După ce a studiat dreptul la Oradea, apoi la Pojon (Bratislava), s-a instalat în cele din urmă în Pesta, ca avocat, și încă unul de renume. Unii apreciau că este cel mai bun orator și avocat din Ungaria. În același timp, spirit practic, a investit în afaceri imobiliare, cumpărând, rând pe rând, câteva case în centrul orașului, câteva moșii și spații în intravilan, la care s-au adăugat numeroase acțiuni și hârtii de valoare, așa că a ajuns curând, unul dintre cei mai înstăriți oameni din Pesta.

Partenie Cosma, care l-a cunoscut bine pe Gojdu, scria despre el: „Era mândru de originea sa, de român ortodox din popor (nenobil) și asta o manifesta oriunde i se dădea ocazia, atât cu cuvântul, cât și cu fapta. La mese unde erau și străini, înainte și după mâncare, ostentativ își făcea cruce. La sărbătorile Paștilor, totdeauna când se punea la masă cânta un „Hristos a-nviat”. În casa lui, numai cu străinii se vorbea în limba lor, în familie însă și cu românii, numai în românește, parte în dialectul macedoromân, parte în limba noastră, pe care el o știa din casa părintească, iar soția sa o învățase de la el și din desele conversații cu tinerii români... Casa lui, atât înainte, cât și după 1848, era cunoscută de casă românească, unde toți românii erau bine-primiți și sprijiniți. În cancelaria lui de avocat, aplicau numai tineri români.”⁵

În timpul revoluției de la 1848, românii din comitatele ungurene îi încredințează conducerea activității politice, astfel că el semnează programul politic fixat de adunarea ținută chiar în casa lui

⁴ Op.cit., p. 41.

⁵ Op. cit. p. 42.

din Pesta, împreună cu reprezentanții români ai acestor ținuturi. Programul era moderat, la fel cum era echilibrată și personalitatea lui, convins fiind că numai o bună colaborare cu ungurii poate fi fructuoasă. Se revendicau: separarea ierarhică a bisericii române de cea sârbă, întrebuițarea limbii maghiare ca „limba diplomatică”, iar a limbii române „în toate trebile nației noastre cele dinăuntru”. Se mai cerea o secție separată la Ministerul Cultelor care să se ocupe exclusiv de școlile și bisericile românești, iar la regimente „să se așeze ofițeri români”.⁶

În decursul vieții sale, Gojdu a făcut multe donații susținând biserica, școlile, Biblioteca Românească a lui Carcalechi (alt macedoromân cunoscut), tipărirea Calendarelor de la Buda, publicațiile românești, viața culturală în general. A conceput un sistem juridic prin care, și după moartea sa, să poată fi de folos comunității românești, cum însuși afirma: "Ca fiu credincios al Bisericii mele, laud dumnezeirea, căci m-a făcut român; iubirea ce am către Națiunea mea mă îmboldește a stăruii în fapta, ca încă și după moarte să erump de sub gliile mormântului, spre a putea fi pururea în sînul Națiunii mele"⁷. Azi ni s-ar părea prea retorice, bombastice aceste afirmații, dacă nu am ști că faptele au susținut cu prisosință intențiile declarate. Rămâne în posteritate mai ales prin sistemul de burse pe care l-a conceput să funcționeze pe termen lung după moartea sa (survenită în 1870).

Conform testamentului, timp de 50 de ani (1871 - 1921) se capitalizează doua treimi din veniturile fundației, iar o treime se distribuie ca burse acelor tineri români de religie răsăriteană ortodoxă, distinși prin purtare buna și prin talent, ai căror părinți nu sunt în stare, cu avere proprie, să ducă la îndeplinire creșterea și cultivarea copiilor lor", urmând ca sistemul să fie viabil și după această perioadă. M-am întrebat de ce era atât de ferm în susținerea exclusivă a tinerilor de confesiune orientală ortodoxă și presupun că răspunsul îl putem găsi în starea de fapt din acele vremuri: în timp ce tinerii greco-catolicii erau mult mai susținuți, de către biserica catolică și de către stat, și aveau mai multe pârghii pentru a se realiza, cei ortodocși, deși majoritari, nu erau ajutați de nimeni. Cred că pur și simplu voia să corijeze o nedreptate, să echilibreze situația, așa cum mereu afirma că toată viața, ca avocat, a căutat să facă dreptate oamenilor.

Nu toți macedoromânii au fost la fel. Unii au fost preocupați mai mult de nivelul prosperității lor economice și de integrarea cu succes în sistemul statului maghiar, încât treptat, au fost asimilați, alții, mai ales cei din capitala Ungariei, au avut o preocupare constantă pentru dimensiunea spirituală și culturală a existenței comunității, aspect care i-a ajutat mai întâi să-și contureze cât mai clar, apoi să-și păstreze identitatea românească.

Noile generații își conștientizau din ce în ce mai mult și statutul de imigrant și cel de român, atât prin cultură cât, mai ales, prin contactul cu puternicul curent românesc instituit de corifeii Școlii Ardelene, care activau la secția română a Tipografiei Universității din Buda. Chiar dacă îi diferenția cultul religios: greco-catolic al transilvănenilor și ortodox al macedoromânilor, erau creștini cu toții și se simțeau români.

În secolul următor, Mircea Eliade, pornind de la experiența personală de migrant, instituie un veritabil „mit al diasporei românești”, găsind în acest concept chiar sensul existenței sale de exilat. Emigrarea n-ar fi, după părerea sa, decât prelungirea transumanței păstorilor români. În cultura noastră există două expresii spirituale complementare: sedentarismul și transumanța. Din tensiunea creatoare dintre cele două tendințe (adică dintre localism și universalism) s-au născut marile creații românești, crede Eliade. Pentru el, experiența dureroasă a „rupturii” de pământul natal este trăită ca act inițiativ. Or, „ruptura” existase deja în trecutul românilor (a păstorilor transumanți).

El crede că sensul spiritual metamorfozează *emigrația* (cu o conotație dominant economică) în *exil* (cu sens cultural, spiritual).

Nu știu cum ar fi văzut Eliade fenomenele actuale. Criza refugiaților aduce în Europa de azi un val islamic, aduce migranți cu o cultură, o spiritualitate mult diferită de a noastră.

---

⁶ Op. cit., p.43.

⁷ Op. cit. p. 43.

În sine, prezența musulmanilor nu este o noutate. De-a lungul anilor, mii de turci, arabi, algerieni și alți imigranți au venit în Europa și s-au stabilit în special în bazinul Mării Mediterane (Franța, Italia, Spania) dar și în Germania și Marea Britanie în căutarea unui loc de muncă și, implicit, a unei vieți mai bune. Mulți au venit ca muncitori sezonieri, dar au devenit rezidenți permanenți. Ani de zile, țările europene i-au primit cu brațele deschise profitând de salariile mici cu care aceștia se mulțumeau.

În 2010, Europa găzduia 44 de milioane de musulmani, adică 6% din populația continentului, potrivit unui studiu efectuat de Pew Research Forum⁸. În timp au devenit o forță culturală și politică care afectează țările gazdă fiindcă nu întotdeauna s-a reușit integrarea lor. Astăzi au potențialul de a testa limitele toleranței europene și de a crește tensiunile sociale. În afară de imigranții actuali, numărul musulmanilor crește, e drept, mult mai încet, și prin convertirile europenilor. Nu există o evidență clară a numărului lor, astfel încât am găsit date care oscilează foarte mult: publicațiile creștine estimează că trec la islamism 200 de persoane pe an, pe când alte publicații apreciază că numărul lor este între 4000 și 5000 pe an.

Ascensiunea rapidă a Islamului în Europa are și o altă cauză, despre care se vorbește mai puțin, dar pe care a evidențiat-o Hasssen Chalghoumi, imam moderat al unei suburbii a Parisului. Convertirile s-au înmulțit și din cauza secularismului din țară, care cultivă „un gol spiritual la care Islamul are răspunsul”.

Fenomenul a fost numit generic „Eurabia”. Premisa de la care se pornește este aceea că populația musulmană din Europa va deveni majoritară în termen de câteva generații, ca urmare a imigrației continue, a ratei ridicate a natalității în familiile musulmane și chiar a noilor convertiri (mai ales în familiile mixte). Termenul a apărut în 2005 și a fost popularizat tot mai ades, după discursul fostului dictator libian Muammar Gaddafi, care declara în 2006: „Avem 50 de milioane de musulmani în Europa. Sunt semne că Allah va conferi Islamului victoria în Europa – fără săbii, fără puști, fără cuceriri. Cele 50 de milioane de musulmani din Europa vor transforma continentul într-unul musulman, în numai câteva decenii.” Situația actuală pare să-i dea dreptate, măcar parțial.

Poate că nu existența propriu-zisă a musulmanilor reprezintă o amenințare, ci riscurile asociate creșterii numărului radicalilor și extremiștilor. Se pune întrebarea dacă, după câteva generații, când vor ajunge și la câștigarea democratică a alegerilor, vor fi suficient de “europenizați” în sens politic ca să respecte jocul democratic sau vor fi tentați să instituie dictatura, așa cum se întâmplă de foarte mult timp în țările lor de origine.

Intelegem apelul repetat al actualului papă, Francisc, la unirea necondiționată a creștinilor. Ideea este că ambele tabere importante, catolicii și ortodocsii, ar trebui să lase deoparte orice diferendă propagate asiduu de la schismă încoace, pentru a forma un singur pol creștin, mai puternic, capabil să contracareze islamizarea Europei.

Nu știu dacă această cale e viabilă, posibilă, și dacă are șanse să resusciteze creștinismul. Sensul spiritual, de care vorbea Eliade, e în favoarea musulmanilor, practicanți religioși fervenți într-o Europă secularizată, obosită și dezabuzată.

Bibliografie

- 1). Albu, Corneliu, (1992), *Lumină din trecut. Aspecte din lupta Transilvaniei pentru independență și unitate națională*, București.
- 2). Berényi, Maria, (2000), *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Giula: Publicație a Societății culturale a românilor din Budapesta.
- 3). Berényi, Maria, (1995), *Istoria Fundației Gojdu (1870–1952) / A Gozsdu Alapítvány története (1870–1952)*, (volum bilingv). Budapesta–Budapest: Comp-Press Kft.
- 4). Drăghicescu, Dumitru, (1996), *Din psihologia poporului român*, București, Ed. Albatros.
- 5). Mircea Eliade, (1990), *Încercarea labirintului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca.

⁸ <http://www.kirez.net/pdf/the-pew-research-center-s-religion-public-life-project.html>

- 6). Foucault, Michel (1967/1994/2001): „Altfel de spații”, în *Theatrum philosophicum. Studii, eseuri, intrviuri (1963-1984)*, Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții de Știință.
- 7). Iacob, Luminița, Mihaela, (2003), *Etnopsihologie si imagologie*, Iași, Ed. Polirom.
- 8). Mitu, Melinda, Mitu, Sorin, (2014), *Ungurii despre români. Nașterea unei imagini etnice*, București, Ed. Polirom.
- 9). Popovici, D.I., (1934) *Aromânii ca negustori în sec. XVII și XVIII în Serbia și Austro-Ungaria*, București.
- 10). Sandu, Dumitru (1996), [*Sociologia tranziției. Valori și tipuri sociale în România*](#), Bucuresti, Ed. Staff.
- 11). Saramandu, Nicolae, (1998), *Coloniile aromânești din Austria și Ungaria la începutul secolului al XIX-lea*, în „SIMPOZION”, Giula.
- 12). Szavai, J., (2002), *Ungaria*, București, Editura Corint.